

Sjećanje na dr. sc. Antuna Halonju

(Dubrovnik, 1971. – Zagreb, 2016.)

Prvoga dana veljače ove godine preminuo je naš dragi kolega i prijatelj dr. sc. Antun Halonja, dugogodišnji zaposlenik Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. U Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje počeo je raditi 1997. godine. Svojom blagom naravi, ljubaznošću i spremnošću na pomoć (a Antun je u to vrijeme bio osoba koja se najviše od svih nas razumjela u računala na kojima smo tek počinjali ozbiljno raditi) sve nas je brzo osvojio. Danas, nakon mnogo godina, i nakon što naš Antun više nije s nama, mogu reći da smo od njega mnogo naučili i o onome čime se čitavoga svojeg profesionalnog vijeka bavio jer je svoje znanje nesebično dijelio i o tome kako biti pravi kolega i iskren prijatelj i o tome kako unatoč teškoj bolesti i velikim poteškoćama koje ona uključuje ostati vedar i suosjećajan čovjek.

Antun Halonja diplomirao je opću lingvistiku, opću informatologiju i bibliotekarstvo s diplomskim radovima *Strojna obrada korpusa i analiza višeznačnosti* i *Web-stranice knjižnica za djecu i mladež*. Magistrirao je s temom *Priprema i obrada korpusa hrvatskih pričaonica i mrežnih novina*, a doktorirao s temom *Hrvatski računalni žargon*, prvim doktorskim radom u kojemu se s je-

zikoslovnoga stajališta analizira hrvatski žargon. Već su ti radovi jasno pokazali Antunovo zanimanje za računalno jezikoslovlje, nazivlje i žargon. Tim je područjima posvetio čitav svoj radni vijek, a o tome svjedoči dvadesetak znanstvenih, stručnih i znanstveno-popularnih radova te knjiga koju je napisao s Milicom Mihaljević *Od računalnoga žargona do računalnoga nazivlja*.

Antun je radio u Odjelu za opće i računalno jezikoslovlje na radnome mjestu višega znanstvenog suradnika te je kao terminolog i terminograf sudjelovao u izgradnji hrvatskoga nazivlja mnogih struka. Suradivao je kao terminolog i terminograf na projektima izgradnje hrvatskoga nazivlja u okviru programa *Struna* (na projektima *Hrvatsko brodstrojarsko nazivlje*, *Hrvatsko matematičko nazivlje*, *Hrvatsko građevinsko nazivlje*, *Hrvatsko nazivlje hidraulike i pneumatike suradnik* i *Hrvatsko pomorsko nazivlje*). Bio je i urednik knjige *Rječnik kristalografije, fizike kondenzirane tvari i fizike materijala*.

Antun Halonja bio je i urednik rubrike *U 2 klika mišem* u znanstveno-popularnome časopisu *Hrvatski jezik* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje te je za tu rubriku, iako je bio već teško bolestan, napisao sedam članaka. Antunovi članci u *Hrvatskome jeziku* potaknuli su davanje i nekih savjeta na institutskim stranicama *Bolje je hrvatski* na kojima se predlažu hrvatske zamjene za sve prisutnije anglizme, osobito u stručnome nazivlju (*cloud computing – oblačno računalstvo*, *big data – veliki podatci*). Antun je predano pratio rad na tim mrežnim stranicama te je s pomoću interaktivnoga sučelja dao velik broj prijedloga hrvatskih računalnih naziva (*community manager – koordinator virtualnih zajednica*, *instant messaging – razmjena poruka u stvarnome vremenu*, *gateway – pristupnik*, *font – oblik skupa znakova*, *voice over IP – glasovna komunikacija uporabom protokola IP*, *batch file transmission – skupni prijenos datoteka*, *mail merge – skupno pismo*, *batch file – datoteka za skupnu obradu*, *automatic document feeder (ADF) – automatska dostava dokumenata*, *front side bus (FSB) – vanjska sabirnica*, *content managemet system (CMS) – sustav za automatsko posuvremenjivanje*, *web-hosting – udomljivanje mrežnih stanica*, *web-host – udomitelj mrežnih stranica*, *default – zadana/početna vrijednost*, *information technology expert – stručnjak za informacijsku tehnologiju*, *hosting – udomljivanje*, *full backup – potpuna sigurnost kopija*, *incremental backup – konačna sigurnost kopija / prirasna sigurnosna kopija*, *viral – virusni*). Mnogi će od tih prijedloga naći mjesto na stranicama *Bolje je hrvatski*, a neki će biti iscrpnije obrađeni u rubrici *U 2 klika mišem*, čije je uređivanje preuzela Antunova dugogodišnja suradnica i suautorica Milica Mihaljević.

Na kraju umjesto oproštaja od našega Antuna prenosim dio posljednjega članka koji je Antun napisao, a koji je objavljen u studenome 2015. godine u 4. broju 2. godišta časopisa *Hrvatski jezik*. U njemu se zrcali Antunova vedrina, znanje i lakoća da se prilagodi svakomu stilu i svakomu čitatelju.

Od kralja Plavozubog, šunke koja je prehranila vojnike, do kolačića, buba i trolova

Računalni korisnici svakodnevno upotrebljavaju nazive kao što su *bluetooth*, *spam*, *bug*, *cookies* i sl., koji su se potpuno udomaćili u njihovu govoru. Ipak, većina korisnika ne zna kako su nastali ti nazivi, a priče o njihovu nastanku veoma su zanimljive. U desetomu je stoljeću Skandinaviju ujedinio kralj Harald „Blåtand” Gormsøn, koji je imao jedan truo zub plave boje, pa su ga zvali Plavozubi (engl. *Bluetooth*). Njegova sposobnost spajanja naroda (uspio je pomiriti zaraćene narode na području današnje Danske, Švedske i Norveške) i njegov zvučni nadimak nadahnuli su Intelova programera Jima Kardacha da po tome glasovitom kralju nazove proizvod za bežično spajanje uređaja koji je razvijen 1997. godine. Takav sustav bežične komunikacije omogućuje razmjenjivanje podataka među različitim uređajima kao što su mobilni telefoni, računala, pisači, digitalni fotoaparati i dr. – upravo kao i nekad davno kralj Plavozubi među narodima Skandinavije svojim diplomatskim pristupom.

Velik broj računalnih korisnika zna da je *spam* (hrv. neželjena pošta, engl. istoznačnica *junk mail*) neželjena elektronička pošta koja može zatrpati sandučić za primanje elektroničkih poruka, koja je usto i bezvrijedna i nenaručena. Pod *spamom* obično podrazumijevamo marketinške poruke, u kojima nepoznati pošiljatelj nudi svoje usluge. Nažalost, velik broj takvih poruka nije samo opterećenje za primateljev sandučić, nego i potencijalna opasnost jer poruka može biti zaražena virusom, špijunskom programskom podrškom ili kojim drugim zlonamjernim kodom. No što je uistinu *spam*? *Spam* je zapravo konzervirana mljevena svinjetina nalik na mesni doručak. Naziv je nastao skraćivanjem engleskog izraz *SPiced hAM* (hrv. začinjena šunka). Za Amerikance predstavlja legendarni prehrambeni proizvod, zato što je tijekom Drugoga svjetskog rata vojnicima na bojišnicu bilo teško dopreмати svježije meso, pa je *Spam* postao praktično rješenje i neizostavan prehrambeni proizvod na jelovnicima američkih vojnika.

Naziv *cookie* odnosi se na kineski kolačić sreće (engl. *fortune cookie*), a u računalnome je nazivlju riječ o jednostavnoj tekstnoj datoteci koja se pohranjuje u prebirknik pri uporabi koje mrežne stranice i sadržava podatke o tome koju je stranicu ili dijelove stranice korisnik posjetio, podatke o prijavi i sl. (ukratko, podatke o korisnikovoj aktivnosti na određenoj mrežnoj stranici). Tako i kineski kolačić sadržava podatke o našoj sudbini.

Naziv *bug* (hrv. buba) rabio se i prije 20. stoljeća za različite neobjašnjive mehaničke i inženjerske probleme. Arhetipski slučaj programskoga *buga* bio je kvar u elektromehaničkome računalu Mark II. Ustanovljeno je da je riječ o moljcu zarobljenome između dvaju električnih releja. Moljac je pažljivo uklonjen i zalijepljen u servisnu knjigu 9. rujna 1947. godine. Unatoč tomu, katkad se taj događaj smješta u 1946. ili 1945. godinu. Računalni su operateri taj slučaj zabilježili kao prvi stvarni slučaj pronađenoga kukca u računalu. Servisna

je knjiga u kojoj se nalazi zalijepljeni moljac izložena u muzeju Smithsonian (Smithsonian National Museum of American History) u Washingtonu, u Sjedinjenim Američkim Državama.

Trolovi su bića koja potječu iz skandinavskoga folklora, a poznata su po svojoj nedruštvenosti, svadljivosti i tvrdoglavosti, čime dosađuju ljudima. U svojem je prvom značenju glagolska imenica *trolanje* povezana s ribolovom. Riječ je o polaganome povlačenju udice s mamcem iz čamca u pokretu. U računalnome, tj. internetskome nazivlju, *trolom* se naziva korisnik koji posjećuje internetske zajednice poput internetskih foruma s jedinim ciljem da na njih šalje grube i uvredljive poruke kako bi namjerno dosađivao ostalim sudionicima rasprava, odnosno remetio tijek rasprava. Po takvim je osobama i *trolanje* u internetskome kontekstu dobilo negativno značenje.

Za kraj jedna mala zanimljivost koju bismo mogli smjestiti i u prvo poglavlje s ostalim životinjskim imenima. U vremenu kad je Douglas Engelbart izumio računalni miš, strelica koja se kreće po zaslonu računala (engl. *pointer*, hrv. pokazivač) zvala se *CAT* (hrv. mačka). Budući da je traženje sadržaja na zaslonu nalikovalo na igru mačke i miša, upravljač je nazvan mišem (engl. *mouse*).

Na kraju možemo zaključiti da je onimizacija jedan od čestih postupaka stvaranja novih imena računalnih tvrtka i proizvoda (*Apple, Samsung, GNU*), a terminologizacija jedan od čestih postupaka stvaranja novih naziva (preuzimanje riječi iz općega rječnika za pojedine računalne nazive – *masaža, šunka, buba, miš, mačka, kolačić*) uz postupke kao što su preuzimanje stranoga naziva (preuzimanjem naziva iz engleskoga jezika nastao je velik broj hrvatskih računalnih naziva), tvorba, reterminologizacija i sl.

Iako bi ovo kratko sjećanje na Antuna valjalo po običaju završiti riječima o tome kako smo izgubili dragoga kolegu i prijatelja, stručnjaka za računalno nazivlje, čitajući njegove radove i osjećajući njegov posve živ optimizam, sjećajući se našega posljednjeg dugog razgovora u vožnji od Rijeke do Zagreba kroz maglu gustu kao tijesto, sve sam sigurnija da nas sve, i sadašnje i prošle i buduće, povezuju neke... bežične mreže.

Bibliografija radova Antuna Halonje

knjiga:

Halonja, Antun; Mihaljević, Milica. 2012. *Od računalnoga žargona do računalnoga nazivlja*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.

radovi:

Halonja, Antun. 2015. Postanak nekih računalnih imena i naziva. *Hrvatski jezik* 2/4. 24–27.

- Halonja, Antun. 2015. Anarhija u kiberprostoru. *Hrvatski jezik* 2/1. 21–22.
- Halonja, Antun. 2015. Hardver nije samo tvrdi disk. *Hrvatski jezik* 2/1. 22–24.
- Halonja, Antun; Mihaljević, Milica. 2014. Računalni nazivi u *Novome rječniku stranih riječi* Bratoljuba Klaića i Školske knjige. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 40/2. 289–308.
- Halonja, Antun. 2014. Između računalnoga nazivlja i žargona. *Hrvatski jezik* 1/1. 25–29.
- Halonja, Antun; Hudeček, Lana. 2014. Pokloni mi svoj *selfie*. *Hrvatski jezik* 1/2. 26–28.
- Halonja, Antun. 2014. Umjereno oblačno računalstvo. *Hrvatski jezik* 1/3. 27–29.
- Halonja, Antun. 2014. *Gadjeti i widjeti*: pametne spravice i male aplikacije. *Hrvatski jezik* 1/4. 25–27.
- Barbarić, Vuk-Tadija; Halonja, Antun. 2013. Problemi obilježavanja elemenata iz stranih jezika u okviru standarda TEI. *Filologija* 58. 1–17.
- Halonja, Antun; Mihaljević, Milica. 2012. Nazivi sa sastavnicom *e-* u hrvatskome jeziku. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 38/1. 55–86.
- Halonja, Antun; Mihaljević, Milica. 2012. Novotvorenice u računalnome nazivlju. *Jezik* 59/3. 87–94.
- Halonja, Antun; Mihaljević, Milica. 2009. Računalni nazivi s elementom *-ware* u hrvatskome i engleskome jeziku. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 35. 111–139.
- Halonja, Antun. 2008. Nacrt za rječnik hrvatskoga računalnog žargona. *Filologija* 50. 13–37.
- Halonja, Antun; Mihaljević, Milica. 2006. Nazivlje bežičnih računalnih mreža. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 32. 87–108.
- Halonja, Antun; Milković, Alen. 2005. *Hacker, cracker i lamer* – u čemu je razlika? Jezik u društvenoj interakciji: zbornik radova sa savjetovanja održanog 16. i 17. svibnja 2003. u Opatiji. Ur. Stolac, Diana; Ivanetić, Nada; Pritchard, Boris. Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. Zagreb – Rijeka. 205–213.
- Halonja, Antun; Mihaljević, Milica. 2003. Nazivlje računalnih mreža. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 29. 87–101.
- Kovačević, Barbara; Halonja, Antun. 2001. *Jezični problemi u komunikaciji internetom*. Drugi hrvatski slavistički kongres (zbornik radova). Ur. Sesar, Dubravka; Vidović Bolt, Ivana. Hrvatsko filološko društvo. Zagreb. 489–495.
- Kovačević, Barbara; Halonja, Antun. 1999. *Usporedba suvremene metode reklamiranja putem interneta s klasičnim metodama reklamiranja*. Ur. Badurina, Lada i dr. Teorija i mogućnosti primjene pragmalingvistike: zbornik. Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. Zagreb – Rijeka. 285–292.

Lana Hudeček